

RMKT 2009

Közgazdász Fórum

Forum Economic

RMKT
Economist's Forum

Kiadja a Romániai Magyar Közgazdász Társaság

A Romániai Magyar Közgazdász Társaság és a Babeş–Bolyai Tudományegyetem
Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Kara magyar tagozatának közös szakmai közlönye

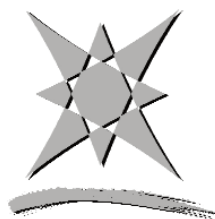
ISSN 1582-1986
CNCSIS 755-2007 (C)

A tartalomból

- 3. **B. Garda Dezső**
Vákár P. Arthúr gazdasági gondolkodása (1879–1958)
- 21. **Nagy István**
Az FDI szerepe a világgazdaságban
- 31. **Bokros Lajos**
Lehet-e világgazdasági válság?
- 39. **Kovács Zoltán**
Az önismeret szerepe az oktatásban

KÖZGAZDÁSZ FÓRUM

Forum Economic
Economist's Forum

Tartalomjegyzék

B. GARDA DEZSŐ

Vákár P. Arthúr gazdasági gondolkodása (1879–1958) 3

NAGY ISTVÁN

Az FDI szerepe a világgazdaságban 21

BOKROS LAJOS

Lehet-e világgazdasági válság? 31

KOVÁCS ZOLTÁN

Az önismeret szerepe az oktatásban 39

PÁSZTOR CSABA

Újdonságok a gazdasági és pénzügyi jogszabályozásban – LXIX. rész 47

Fontosabb gazdasági események 51

Hírek 59

A lap tartalmának román és angol nyelvű kivonata és tartalomjegyzéke 61

Vákár P. Arthúr gazdasági gondolkodása (1879–1958)

B. GARDA DEZSŐ

Napjainkban, amikor közgazdászokból, mérnökökből és építészekből álló munkacsoportok településfejlesztési projekteket, tanulmányokat dolgoznak ki egy-egy község, város vagy kistérség infrastruktúrájának modernizálása, kiépítése érdekében, nehéz elhinnünk azt, hogy ezelőtt több mint egy évszázaddal korábban, tanulmányokat írtak Székelyföld, Csík, Gyergyó vidékének gazdasági helyzetéről, a székely térség vagy az itt lévő települések infrastrukturális fejlesztésének lehetőségeiről. Ilyen személyiség volt többek között Kozma Ferencz, aki 1879-ben kiadott könyvében nemcsak bemutatta Székelyföld közgazdasági és közművelődési állapotát,¹ hanem javaslatokat tett az új módszerek bevezetésére a gazdálkodásban, érintette a székelyföldi ipar fejlesztésének lehetőségeit, és fontosnak tartotta a székelyföldi pénzügyi intézetek, kereskedelem fellendítését is. Munkáját A székely mívelődési és közgazdasági egyesület nemcsak pályadíjjal jutalmazta, hanem felvállalta a könyv kiadási költségeit is. A XIX. századvég és a XX. század elején más kiemelkedő egyénisége Vitos Mózes volt, aki a *Csík-megyei füzetek* című, 1899–1901² között kiadott sorozatában Csík és Gyergyó vidékének gazdasági, kulturális állapotait mutatta be, és ahol csak tehette, javaslatokat fogalmazott meg a két székely térség gazdasági, infrastrukturális fejlesztésére.

Kozma Ferencz könyvének megjelenésének évében született egy másik, közönsége jövőjéért szintén tenni akaró alkotó egyéniség, Vákár P. Arthúr, aki bár örmény gyökerekkel rendelkezett, a XX. századi székely-magyar közélet egyik legkiválóbb egyéniségeként volt ismert Gyergyószentmiklóson. Személyiségét, önfeláldozó munkáját, közösségért vállalt szerepét a kommunizmusnak az agymosást végrehajtó politikája megpróbálta kitörölni Gyergyó és az erdélyi magyarság emlékezetéből. A gyergyószentmiklósi örmény múlt feltárása és nem utolsósorban a család Magyarországon élő leszármazottjának, ifjú Vákár Tibor tevékenységének köszönhetően egyre többet tudunk nagyapja életútjáról és munkásságáról. De hát ki is volt Vákár P. Arthúr? Melyek voltak kezdeti életútjának főbb mozzanatai?

1879. május 23-án született Gyergyószentmiklóson, édesapja, Vákár Lajos földbirtokos, az erdélyi színjátszás jeles támogatója volt. Elemi iskoláit 1885–1890 között Gyergyószentmiklóson végezte. Középiskolai tanulmányait Gyergyószentmiklóson, Csíksomlyón, Marosvásárhelyen, Kolozsváron, Déván, Gyulafehérváron, Nagyszebenben és Szamosújváron folytatta 1891–1900 között. Középiskolai tanulmányainak elvégzését hátrányosan befolyásolta az a tény, hogy már ifjú korában – a magyar identitástudat által vezérelve – számos alkalommal Kossuth-párti diákvezérként részt

¹ Kozma Ferencz 1879. *A Székelyföld közgazdasági és közművelődési állapota*. Budapest.

² Vitos Mózes: *Csík-megyei füzetek*. Csíkszereda, 1899–1901.

vett politikai megmozdulásokon, eseményeken, melyért többször eltanácsolták a fennebb nevezett gimnáziumok egy részéből. Atyai mentora, Gr. Majláth Gusztáv erdélyi püspök hathatós támogatásával mégis sikeresen végezte és fejezte be középiskolai tanulmányait.

Érdeklődési köre a történelem és a politika irányába fordult, ezért 1900–1914 között a Jog- és Államtudományi Egyetemen folytatta tanulmányait, Bécsben, Budapesten és Kolozsváron, ahol 1916-ban jogi doktorátust is szerzett.

Egyetemi évei alatt a művelődés és az irodalom iránti szeretetének megnyilvánulásaként, 1902–1905 között a budapesti Országos Színművészeti Akadémián is tanulmányokat folytatott, ahol színi diplomát szerzett. Tanulmányainak befejezése után visszatért szülővárosába, ahol Gyergyószentmiklós képviselőtestületének és a Csíkvármegye törvényhatósági bizottságának ellenzéki tagjaként tevékenykedett, mint Kossuth-párti politikus. Ezenkívül tagja volt a Marosvásárhelyi Kereskedelmi és Iparkamara, az EMKE, az EKE és az Erdélyi Szövetség igazgatótanácsának.

Az 1900-as évek elejétől számos gazdasági és politikai jellegű újságcikket írt, melyekben kiemelte Erdély, s ezen belül Székelyföld gazdasági fejlődésének a fontosságát. 1904-ben megalapította a *Csíkvármegye* című politikai hetilapot és a Kossuth nyomdát, így egyben annak tulajdonosává és lapkiadójává vált egy személyben. Itt az általa írt vezércikkkel jelentős módon hozzájárult Gyergyószentmiklós várossá válásához és gazdasági fejlődéséhez. A város gazdasági életéről, infrastruktúrájának fejlesztési lehetőségeiről az első világháború előtt megjelent könyveiben is megemlékezett. Így *Gyergyószentmiklós r. t. város jövője* (1908)³ és *Tanulmány Gyergyószentmiklós r. t. város vízvezetéséről, csatornázásáról és közvilágításáról*⁴, valamint *Gyergyószentmiklós r. t. város villámtelepének áramszolgáltatási szabályrendelete*⁵ című munkáiban a város fejlesztésének általa elképzelt főbb irányvonalait mutatta be. A következőkben *Gyergyószentmiklós R.T. város vízvezetéséről, csatornázásáról és közvilágításáról*⁶ című munkáján keresztül mutatjuk be Vákár P. Arthúr gazdasági gondolkodását szülőföldje infrastruktúrájának fejlesztésére vonatkozóan.

Legelőször a XX. század első éveiben fogalmazódott meg Gyergyószentmiklós vízvezeték-hálózatának és csatornázásának a kiépítése. Mindehhez azonban tanulmányozni kellett a térség vízrajzi viszonyait. Vákár P. Arthúr a Vízépítészeti Igazgatóság által kiküldött szakértő mérnök kutatásait, felméréseit nem tartotta megfelelőnek. Mint írja, „A Vízépítészeti Igazgatóság, melynek ma a belügyminisztérium műszaki osztálya tölti be a helyét, kiküldötte volt egyik mérnökét vízkutatás céljából, de az

³ Vákár P. Arthúr 1908. *Gyergyószentmiklós R. T. város jövője*. Gyergyószentmiklós.

⁴ Vákár P. Arthúr 1911. *Gyergyószentmiklós R. T. város vízvezetéséről, csatornázásáról és közvilágításáról*. Gyergyószentmiklós.

⁵ Vákár P. Arthúr 1913. *Gyergyószentmiklós R. T. város villámtelepének áramszolgáltatási szabályrendelete*. Gyergyószentmiklós.

⁶ Vákár P. Arthúr 1911. *Gyergyószentmiklós R. T. város vízvezetéséről, csatornázásáról és közvilágításáról*. Gyergyószentmiklós.

írásbeli jelentés nyomán mi sem történt. A szakértő mérnök a kutatásokat azon irányban végezte, ha vajon nem lehetne-e az úgynevezett Békény völgyébe torkoló hegyi patakok forrásának foglalásával ellátni a város vízszükségletét. Vizsgálódása a Várpatakára és a Kovács kútjára irányult, mint amely források legközelebb fekszenek a városhoz, azonban amint a jelentésből megállapíthatjuk, ezek nagyon kevés vizet képesek szolgáltatni. Mert más kérdés egy forrás ereje és egy patak, esetleg egy folyó ereje. Vízvezetékekhez forrást kell foglalni, már pedig egy patak rendszerint 10-15 forrásból táplálkozik, amelyek völgyekből fakadnak. Ezért volt az, hogy a kutatás csak minimális vízmennyiséget volt képes összehozni a két forrásból, ami természetesen a priori kizárta azt, hogy a megoldást így remélni lehessen. A kutatást végezhetette volna abban az irányban is a kiküldött mérnök, hogy a főpatakat tápláló források együttvéve mily vízmennyiséget képesek szolgáltatni? Mert ha ez megtörtént volna, akkor az új forrás kutatásoknál már adatokra lehetne támaszkodni. Ha ugyanis a vízvezeték forrás foglalás útján akarjuk létesíteni, akkor számításba kell vennünk a csővezetékek összegét, a szükséges munkálatokat s csak, ha a vízmennyiség kielégítő, lehet ebben az irányban komolyan tárgyalni. Például vesszük a Kovács kútját. Az a folyó, amelyet a Kovács kútja felé haladó völgyek táplálnak, hat-nyolc forrásból nyeri vizét. A források két-három-négy kilométernyire fakadnak a főfolyótól, tehát 8x4 kilométernyire kell felmennünk s ugyanennyi csővezeték kell lefektetnünk, amíg a főághoz érünk. Ha a főágot a Békény völgyéig 5 kilométerre kalkuláljuk, már 37 kilométer csővezetékünk van, amely tekintettel a nehéz terepviszonyokat és azt, hogy hideg éghajlatunk miatt az alap ároknak szokottnál is mélyebbnek kell lennie, így az építési költség a legmagasabbnak vehető. Nem célom itt egységáratat felállítani s azért tartózkodom a részleges preliminációktól. Ha tehát a Kovács kútja a mellékforrásokkal nem szolgálhatja a kellő vízmennyiséget, akkor át kell mennünk a Várpatakára, s itt is hasonlóan az összes források foglalásával kell vizet szerezzünk. Ha ez a két főág elég volna városunk vízellátásához, mint ahogy nem elég, már akkor is 60-80 kilométer csőhálózatunk volna akkor, amikor a város felső határát elértük, ahonnan már elágazásokról kell gondoskodni. Ha már most a Békény völgyébe torkoló többi hegyi patakokat kell hasonló módon foglalnunk, akkor cca. 100 kilométeres csőhálózattal állunk szembe, ami már a kivitel lehetőségét kockáztatja. Ebből tehát, ha nem is műszaki pontossággal, de az állapítható meg, hogy ha völgyeink forrásokban gazdagok is, ezen források nem kielégítő vízbőségűek.”⁷

Vákár P. Arthúr a mélyített kutak ásásában és a Békény patak vizének közös felhasználásában látta a vízbeszerzés lehetőségét. Elképzelését a következőképpen fogalmazta meg:

„Az egész Békény völgye egészséges altalaj vizekkel van elöntve. Hogy egészséges a víz, s hogy a vegyvizsgálat elé is megnyugvással tekinthetünk, azt abból is megállapíthatjuk, hogy az itt-ott ásott kutakba a legjobb víz fakadt. A víz bőségére is

⁷ Vákár P. Arthúr: i. m.

következtetni lehet, mert hiszen vízdús völgyek övezik s a két oldalt elvonuló hegy-lánc belsejében vízmedencék létezése előfeltételezhető. Az itt-ott sziklás, de nagyrészt kavicsos talajon a víz követheti a gravitáció törvényeit. A Vízvizsgálat s a megejtendő szivattyúzás lesz hivatva megállapítani, hogy a mélyített kutak, melyeknek száma 10-20 is lehet, képesek lesznek-e vízzel ellátni városunkat?... Ezek a mélyített kutak a Magas bükk mellett csinálhatók, a Békény mellett csinálhatók, a Békény völgy kereszt szelvényében s itt elérjük azt, amivel kevés város dicsekedhetik, hogy gravitációs úton lesz megoldható vízvezetékünk. A város középpontjától az említett hely cca. 50 méter magasan fekszik s így minden erőművi beavatkozás nélkül bocsátható szét a víz a városban. Az a megoldás tetemesen olcsóbbá kerül, de természetesen ma egyik vagy másik megoldási mód mellett dönteni legalább is korai volna. Kétségtelen azonban az, hogy annak az egyénnek, aki a tervek elkészítésével bízik meg, annak mindkét irányban kisméretű tanulmányt kell kifejtenie. Ha ebben az irányban indul meg a munkálkodás, akkor védett terület biztosításáról is kell gondoskodni, ami még így is könnyebb, mint megküzdeni azokkal a nehézségekkel, amelyek forrás foglalás esetén a művelet elé torlaszolódnának a terület tulajdonosai, akik a patak elveszését bizonyára nem néznék jó szemmel és nem túrnék jó szívvel.”⁸

Gyergyószentmiklós korabeli tanácsosa a növekvő lakosság számára szükséges vízmennyiséget is kiszámította. Véleménye szerint „...első sorban az állapítandó meg, hogy milyen mérvű lesz a vízfogyasztás, mert ez szabja meg a kutak számát, esetleg a szükségelt forrás foglalások számát. Gyergyószentmiklós lakosságának száma a legutolsó népszámlálás szerint kerekén 10000-et tesz ki. Ezt a természetes fejlődés szerint, s kellő előre látással 30-40 %-al, oly vízmennyiségről kell gondoskodnunk, amellyel belátható időkre a teljes vízszükségletet fedezni tudjuk. Tehát 14000 lelket véve alapul, az általánosan használt 24 óránkénti 100 liter vízfogyasztás személyenként, napi 1400 liter vizet kíván. Ezt az átlagos vízmennyiséget most már újabban fokozni is szokták, mert közegészségügyi intézményekre is kell számítanunk s egyben minden elképzelhető szükséglet fedezését is alapul kell vennünk. Ilyenek volnának egyrészt a köz- és magán fürdők, a kertek, utcák öntözése, a csatornaöblögetés, melyet ugyan a mai Békény folyó útján is lehetne teljesíttetni, ilyenek volnának másrészt a tűzesetek, s más rendkívüli esetek.” Tanulmányában felvázolta, hogy a gyergyószentmiklói vízmennyiséggel el lehet látni a vízben szegény Tekerőpatak és Szárhegy népességét is. Elképzeléseit így mutatta be: „...Köztudomású, hogy e két község egészséges ivóvízében szűkölködik. Köztudomású, hogy főként Tekerőpatakról, alacsony vízállás idején, téli fagy alkalmával marhatartó gazdák vízért Gyergyószentmiklóásra jönnek fel. Köztudomású, hogy e község évek óta igen élénken foglalkozik e nagy jelentőségű kérdés megoldásával. Ugyanez áll csekély módosítással Szárhegyre nézve. Tehát ha ezeket fontolóra vesszük, s ha tudjuk, hogy ezeknek a községeknek a gyergyószentmiklói vízvezetékéből való ellátása sem nagyobb

⁸ Vákár P. Arthúr: i. m.

nehézséget, sem rendszerváltozást nem idéz elő, akkor kétségtelen, hogy ezt a tervet mellőzni nem szabad. Nem idéz elő rendszerváltozást, mert e két község jóval alacsonyabban fekszik, mint a tervezett vízbeszerzési hely, s így gravitációs úton elláthatók vízzel. Nem okoz nagyobb nehézséget sem, mert a főcsővezeték belső átmérőjénél fennálló különbség nem jelentékeny. A 24 óránkénti vízmennyiség további kutakkal fedezhető. Egyetlen új kiadás volna a csővezeték, mely Gyergyószentmiklóst Tekerőpatakkal, illetve Szárhegygel összekötné, de amely fennállana akkor is, ha az illető községek saját maguk akarnák megcsinálni vízvezetéküket, sőt ha a körülményeket vesszük számításba, akkor a községeknek egyenes áldást jelent Gyergyószentmiklós figyelme. Tekerőpatak lakossága megközelíti a 4000-et, míg Szárhegy népessége 5000. Tehát ez a 9000 lakos az ő átlagos 20%-os emelkedésével 11000-re tehető ami ismét 24 óránként 11000 köbméter vízszükségletet jelent. Amihez hozzá számítva Gyergyószentmiklós 1400 köbméteres szükségletét, összesen 2500 köbmétert tesz ki, ami cca. 30 másodperc liter víznek felel meg.”⁹

Vákár P. Arthúr írásában a csőhálózat kiépítésével is foglalkozott. A pontos meghatározás mellett a csőhálózat és a településszerkezet közötti összefüggést a következőképpen mutatta be: „Csőhálózat alatt értjük a főcsővezetékéből a városba szétágazó csövek összességét. Ezekről már csak a legnagyobb általánosságban lehet beszélni miután a csőméreteknek, elágazásoknak, tolózárnak, tűzcsapoknak, közkutaknak beállítása a tervezés kérdését közelről érinti. Lehet azonban beszélni arról, hogy a város helyes irányú fejlesztése érdekében minő szempontok vétessenek figyelembe. Ismerjük azt az alapelvet, hogy nemcsak a városok épülnek rendszerint folyók mellé, de a folyó mellé épült város is keresi a vizet, folyót, s a házak így a folyó partjain csoportosulnak. Ezt a rendszert városunk egész a végletekig követte. A csőhálózat helyes és célirányos lefektetésével elérjük azt, hogy a Békény kedvéért 7 kilométer hosszban épült városunk megszűnik hosszirányban fejlődni. Hogy milyen hátrányos a mai hossziránybani fejlődés, azt közigazgatási okokkal bőven lehet igazolni. Ha tehát a csőhálózat már eleve gondoskodik arról, hogy városunk fokozatosan szélességében is fejlődjék, akkor ezzel kettős szempontot valósít meg. Mi sem természetesebb, hogy már ezért szükséges megfelelő keresztutcairól gondoskodni, amely tekintetben városunk szomorú képet tár elénk. Az utcai vízhálózat fedezésére nyilvános kutak állítandók be, amelyeknek számát és elhelyezését a viszonyokhoz mérten kell elrendezni. A fent említett okokból kell olyan vízfogyasztó központokat, mint amilyen a köztisztasági, úgy helyezni el a város periferiáján, hogy ezzel a város helyes irányú fejlesztése is eléressék, biztosítsák.”¹⁰

Tanulmányában érdekes áthajlással vezeti át az olvasót a vízvezetés kérdésköréből a csatornaépítés témakörébe: „Míg a vízvezeték általánosságban véve nemcsak közegészségügyileg nevezhető hasznos beruházásnak, de pénzügyileg is, addig a csatornázás csak mint köztisztasági, közegészségügyi intézmény jöhet elbírálás alá. A

⁹ Vákár P. Arthúr: i. m.

¹⁰ Vákár P. Arthúr: i. m.

csatornázás tehát a rideg anyagiasság szempontjából improduktív beruházás jelle- gével bír. Olyan beruházás, mely ha nem is jár nagyobb évi fenntartási költséggel, de hozadékot sem nyújt. Beruházás, amelynek hasznosságát, áldásait csak megnyilvánulásaiban látjuk. A levegőt és a talajt tisztítjuk meg, s egyben az orvosok gondter- hes munkáját könnyítjük, s a sírásók mindennapi munkáját redukáljuk. Magán és közfűrdőjeink létalapját rakjuk le s a háztartás terheit könnyítjük a csatornázás által. Mindezek azonban aprópénzre fel nem válthatók, városunk háztartásának aktív té- teleinél nem szerepeltethetők, s így a csatornázás ellen ha innen onnan hangok kel- nek, nem is szereznek majd meglepetést. Természetes azonban, hogy aki a kérdéssel komolyan foglalkozik, az tisztában van azzal, hogy a felvillanó anyagiasság lidérc fé- nyének el kell aludnia akkor, amikor a komoly, közegészségügyi okok fáklya tengere gyullad fel.”¹¹

Vákár P. Arthúr a csatornázás kérdéskörét a következőképpen kötötte össze a vá- rosrendezéssel: „Kétségtelen tehát – írja –, hogy amikor város rendezéssel foglalko- zunk komolyan, akkor lehetetlen a csatornázást számításon kívül hagyni... Más kérdés az, hogy a csatornázás milyen kiterjedésű legyen? Erre nézve a város népes- ségi viszonyai szolgálnak útmutatóul. A város úgynevezett belterülete, a Békény két partja s a mai Kossuth Lajos-tér az, amely a sűrű lakossággal bír. Így tehát ezt a vi- déket kell első sorban mentesítenünk a fekáliáktól. Ez a rész pedig az al- és a felszegi iskola közötti terület. Ebben a távolságban lehetne lefektetni a főcsatornát, az utca szerinti ágazatot pedig a Kis-térig elhelyezni, s azután a főút és a főtér mentén kel- lene a lakottabb udvarokat bekapcsolni a főkanálisba. Itt figyelembe veendő, sőt méltányolható, hogy ahol nagyobb a vízfogyasztás s így több szennyvíz is gyűl, ott az ágcsatorna feltétlenül elhelyezést nyerjen. Ezekből már megállapítható, hogy a fő- csatorna fővonalának a városon áthaladó főút vonalával egymás mellé kell esniük. Az úttest alá elhelyezett csatornába nemcsak az udvarok és lakások szennyvize gyü- lemlik össze, hanem a csatornaszemeken az utcaöntözés által keletkező felesleges víz, az esőzés és hóolvadásból származó víz is eltávolíttatik. Az esőzés ily módon a részleges csatornaöblögetést végezné, míg a generális-csatorna öblítést a Békény folyóval lehetne végeztetni. A célból a város felső részén a csatornát és a Békény fo- lyót zsilippel kell összekapcsolni, s így a csatornaöblögetés ideális sikerrel volna vé- gezhető.”¹²

A következőkben kitért a vízvezeték-hálózat, a csatornázás és a szerinte közszük- séget alkotó intézmények közötti összefüggésekre. Mint írja: „Már kimerítően em- lékeztem meg azokról az előnyökről, melyek a csatornázás és vízvezeték nyomában járnak, most fel lehet sorolni azokat az intézményeket, melyeknek előfeltétele a cél- tudatosan keresztül vitt vízvezeték és csatornázás. A közbűvőhid kérdésének meg- oldása már nem napirend kérdés, de sürgős életkérdés. Köztudomású, hogy közbűvőhidunkra már orvosi véleménnyel kimondatták a halálos ítéletet, de ha a fo-

¹¹ Vákár P. Arthúr: i. m.

¹² Vákár P. Arthúr: i. m.

gyasztó közönség tudomással bírna az ott uralkodó állapotokról, önhatalmúlag talán máról holnapra szüntetné be azt az undor tanyát, melyet köztvágóhídnak csúfolnak. Nem kívánjuk bővebben ecsetelni az ott uralkodó állapotokat, csupán csak konstatálni akarjuk, hogy elérkezett a 12 óra, hogy a vízvezetékekkel és csatornázással egyetemben a köztvágóhíd kérdése is dűlőre jusson. Egyszóval vízvezeték kérdésének egészséges megoldását még elképzelni sem lehet. A közfürdőről azt az igazságot szeretjük leszegezni, hogy amely város a közfürdő létesítését a közsükségletek közé felveszi, – az a város a lakosság egyedeinek élet-éveit sokasítja meg. Az idegen előtt szégyenkezve kell beismernünk, hogy nem ismerjük a közfürdő áldásait, s ha utunk kulturvárosba visz, első gondolatunk: a fürdő!... Csak itt, ilyen helyen érezzük igazán hiányát a fürdőnek. S nemcsak egészségi okok teszik indokolttá a fürdő szükségességét, de mint közjöveldelmi forrás is számottevő. A vízvezetékeknek egy jelentős fogyasztója, s a csatornázásnak egy számottevő táplálója úgy a közfürdő, mint a köztvágóhíd. Ha akár mint városi üzem, akár mint magán, vagy városi üzem, akár mint magán, vagy részvénytársasági vállalat fog létesülni a fürdő, az egy minden tekintetben egészséges üzleti vállalkozás lesz. A kisipar, amely nagy mértékben fogyasztója lesz a vízvezetékeknek, ugyanilyen mérvben fogja igénybe venni a csatornázást is. A felkínálkozó nagyipar, gyáripar mozdulatlanságra van kárhoytatva megfelelő csatornázás és vízvezeték nélkül. Utcák, közterek öntözése, pormentesítése, fásítás, virágtermelés, konyhakertészet stb. mind létalapjukat bírják a csatornázásban, vízvezetékekben. A két intézménynek egy időben kell létesülnie, mert a tervezési munkálatoknál, a kivitelnél, a karbantartásnál és az üzemben tartásnál megoszolnak a költségek, s így az egyesített művek inkább biztosítják a mű rentabilitását. Egészséges, életképes város csatornázás és vízvezeték nélkül utópia, nem város az, csak kínlódás tanyája, halálvölgye.”¹³

Gyergyószentmiklóson már 1902-ben – tehát Erdély-szinten az elsőik között – vezették be a villanyvilágítást. Vákár P. Arthúr ebben a kérdéskörben elsősorban a közvilágítás fejlesztésével és rentábilissá tételével kapcsolatos elképzeléseit a következőképpen írta le: „Közvilágításunk ügye jó időre rendeződött s a régi villamos telep kibővítése által régi mizerábilis állapotaink túrhetőkké váltak. Közvilágítási ügyünk azonban csak akkor helyezkedik helyes alapra, ha az a cél valósíttatik meg, hogy Gyergyószentmiklós mostani erőtelepéből, a szomszédos községek bevonásával elektromos áramfejlesztő központ lesz, amely alapját képezhetik majd a gyilkosító elektromos vízművek. A végcél csak ez lehet, mert a mai tüzelőanyag évei lassanként meg vannak számlálva, s miután a városok területi megoszlása és elhelyezkedése miatt földgázra mi nem számíthatunk, így vármegyénk lakosságának teljes figyelmét a folyó vízben rejlő energiára kell fordítania, mert a mi földgázunk: a folyó vízben rejlő energia. Az ipari áramszükségletet egy pillanatra sem szabad figyelmen kívül hagyni, mert a sokat hangoztatott székelyföldi ipar csak

¹³ Vákár P. Arthúr: i. m.

akkor kelhet életre, ha olcsó hajtó energiához jut. Hogy az ipari áramfogyasztók máról-holnapra nem jelentkeznek, és nem jelentkeznek annyian, hogy az üzem első naptól kedve gazdaságos legyen az áram termelőre, az nem lehet indok amellett, hogy ezért az ipari áramszolgáltatással addig kell várni, amíg annyi iparos vezet be a villamos áramot és annyi lóerőt fogyaszt, amennyi a villamos telep üzemének elégséges. E kérdés elbírálásánál felsőbb szempontoknak kell érvényesülniük, s ha ezek érvényesülnek – akkor az iparfejlesztés alapjai vannak biztos kezekkel lerakva.”¹⁴

A közvilágítással kapcsolatos fejezet után Vákár P. Arthúr a Megjegyzés című fejezetrészben ismét az általa elképzelt vízszervezési mód megvalósíthatósága mellett érvelt. Véleménye szerint „A belügyminisztérium, szemben a forrás foglalásokkal úgy gondolta a vízszervezést, hogy a Maros mentén kutakat helyez el s onnan erőművi beavatkozással víztartályokba nyomtatja fel a szükséges vízmennyiséget. Ennek a megoldásnak geológiai viszonyaink ellent mondanak, s inkább arra utalnak, hogy vagy forrás foglalással vagy amint a tervező mérnök kontemplálja völgyzáró gáttal oldassék meg vízvezetékünk ügye. A forrásfoglalással foglalkoztam s ezen „ Megjegyzés”-eknek azért szorítottam helyet tanulmányomban, hogy a völgyzáró gáttal való megoldással is, ha bárcsak vázlatosan is foglalkozzam. A völgygáttal való vízszervezési mód feltétlenül figyelmet érdemel, s mint műszaki alkotás leginkább számot tarthat arra, hogy közfigyelmet keltsen. Magával a műszaki megoldással csak kellő műszaki felkészültséggel lehet foglalkozni. Így az építési és üzemeltetés is csak a tervezés részleteinek ismerete mellett állapítható meg s épen ezért jogosult az a felfogás, hogy a megoldás rizikóját, a tervező mérnökön kívül minden más, ez ügy körül eljáró mérnök szakértő egyformán viseli. Nekem két jelentkező momentum ragadta meg a figyelmemet akkor, amikor rövid egy-két óra alatt előkészület nélkül végig hallgattam a tervező mérnök ismertető előadását. Egy nyílt medenczét, aránylag a városhoz közel csak nagy felügyelettel lehet abszolút biztosan az infekciótól megvédelmezni s ennek abszolút biztonsága az egész vízvezeték üzemének egyik jelentős momentuma. Tudjuk, hogy minő mesterséges szűrő készülékek lesznek alkalmazva. Ezek egy alapos infekciót csak gyengíthetnek, de nem szüntethetnek meg. A második momentum az, hogy a nyílt medencze nyáron, a nagy hőségben felmelegedik s a csőhálózaton keresztül megtartva hőmérsékletét, nyáron át egy olyan átlag állandóan felmelegedett vizet kell fogyasztanunk, amely ivásra abszolút alkalmatlan lesz. Hallom az ellenvetést, hogy nálunk nincs olyan meleg s a meleg is csak 3-4 hónapig tart. Megengedem. De a vízhasználat éppen ezen időben emelkedik fel a maximumra, s így abban az időben lesz élvezhetetlen a mi vizünk, amikor az ivóvíz szükséglet a legnagyobb. Majdnem teljes nyugalomban levő vízről lévén szó, a hőemelkedés intenzívebb és állandóbb. A tervező mérnök feladata az, hogy ha

¹⁴ Vákár P. Arthúr: i. m.

ezt a jelenséget számbavehetőnek tartja, úgy azon esetleg hűtőberendezések alkalmazásával segítsen. Ezekért tartottam szükségesnek az elmondottakhoz még e rövid „Megjegyzés”-eket hozzá fűzni.”¹⁵

A vízvezeték-hálózatához, a csatornázáshoz, a közvilágításhoz és más közszükségletekhez szükséges anyagi fedezet biztosítása a XX. század első évtizedében is igen nagy anyagi áldozatot igényelt. A városa gazdaságáért, infrastruktúrájáért aggódó Vákár P. Arthúr ezen szükségletek pénzügyi forrásait is megpróbálta felkutatni. „Tanulmányomat a maga szűkös értékében sem tartanám teljesnek, ha fel nem sorolnám a közszükségleteket – melyek ugyan még bővítésre szorulnak – s ha be nem állítanám – bár ha hiányosan is – azokat a fedezeteket, melyekkel a háztartási egyensúlyt fenn lehet tartani” – írja indoklásában, majd így folytatja: „Gyergyószentmiklós r. t. város polgársága áthatva a fejlődés szükségességétől s belátva azt, hogy egészséges fejlődés és élet csak intézmények létesítése árán érhető el – már évek óta reáhelyezkedett arra a helyes alapra, amely a szükséges közszükségleteket végre meg kell valósítani.

A város polgárságának egész egyeteme érzi azt, hogy a közszükségletek létesítésére elérkezett az idő s az eszközök megszerzése után felállítható az a munkaprogram, amely az intézményeket s a szükséges időt körvonalazza, s kitölti. A jórészt köztudomású és közszükséglet képező szükségleteknek megvalósítása elsősorban pénz-kérdést jelent, s ha tehát a város képviselőtestülete a kérdések komoly mérlegelésével és megoldásával kíván foglalkozni, akkor a városunknak az alkalmas anyagi eszközöknek birtokában kell lennie.

Mindenekelőtt megállapítható az, hogy bár városunk leltár szerinti értékben nagy összeg felett (cca. 8-10 millió) rendelkezik, ezek az értékek nem mobilizálhatók külső kényszer hatása alatt anélkül, hogy értékben nagy árcsökkenés ne történjék. Egy olyan városnak, mint Gyergyószentmiklós, nem szabad ismernie értékcsökkentő külső kényszert, mert belátással úgy oszthatja be háztartását, hogy az évről-évre esedékes közjövödelmekből évi költségvetéseit egyensúlyban tudja tartani. Nyilvánvaló azonban, hogy egy város életének és fejlődésének lépést kell tartania a polgárok életszükségletével, az általános kultúrával s ezért sok olyan intézményt kell egymásutánban megvalósítani, amelyek míg egyrésztől közjövödelmi forrást képviselnek, másrészt a városi polgáriasodást, a kereskedelmet, ipart, gazdaságot és gazdagságot s az általános kultúrát mozdítják elő.

Így tehát egy város intézményeinek megvalósítását nem tolhatja ki évszázadokra, hanem a közszükséglet jelentkezése szerint fog azoknak megvalósításához. Hogy azonban ezeket megvalósíthassa, olcsó pénzre van szüksége, s ha ez kasszájában nem hever, a városnak úgy kell megszereznie, hogy az olcsó kölcsön, kényelmes és nem terhes legyen s mégis akkor és oly mennyiségben álljon rendelkezésre, amikor és mily mennyiségben igényeltetik. Ez pedig – csak kölcsönművelet s jelen esetben törlesztéses, részletekben s stornírozható törlesztéses kölcsön formában érhető el.

¹⁵ Vákár P. Arthúr: i. m.

Ismerve városunk közszükségletét, ismerve azon intézményeket, melyek részben megvalósításra, részben szanálásra várnak, felsorolom lehetőleg számszerűleg is azokat, s azoknak körülbelüli költségelőirányzatát.

Szüksége van a városnak:

I. Vízvezetés és csatornázás	1 500 000 K
II. Útburkolás	400 000 K
III. Közvágóhíd	140 000 K
IV. Városháza (színházteremmel) közhív. Helyiséggel és telek	450 000 K
V. Gőzfürdőre	150 000 K
VI. Utak, mezei utak és közterek rendezése	200 000 K
VII Gőztéglagyár kölcsönére	150 000 K
VIII. Ipartestületházra	100 000 K

Az így szükségelt 3 millió korona egy 50 éves törlesztéses kölcsön formájában 59%-os annuitással évi 177 ezer korona fedezetet, félévenként 88.500 K-át követel. 30 éves annuitásnál 3 millió után 78%-os törlesztéssel évenként 234 ezer K fizetendő félévre 117 ezer K, amely számítás inkább magasnak, mint alacsonynak minősíthető. Kérdés tehát az, hogy ezen összeget milyen módon képes a város biztosítani, hogy az évi annuitás fennakadás nélkül fizethető legyen? Nem tartom elégségesnek az intézménynek megnevezését és körülbelüli költségelőirányzatát, mert lehetnek, akik ezzel foglalkozván a számadatokból nem ítélik meg az egyes tételek fontosságát, szükségét és horderejét.

A vízvezeték, csatornázás, útburkolás, közvágóhíd, sőt maga a városháza is annyira a köztudatba átment szükségek, amelyekre nézve a meggyőzés megkísérlése is felesleges fáradság. A városháza által felvett 450 ezer korona talán túl magas összegnek vehető, de egy modern városháza, különösen városunk szükségletét tekintve nem nélkülözhet egy olyan dísztermet, amelynek szükségét jobban és jobban érezzük, s ahol – alkalmas beosztás mellett, – a város színészeti ügye is megoldást nyerhet.

Egy műszaki tudással tervezett városháza egyes, ma még hajléktalan (posta, főszolgabírószobák stb.) közhivatalnak is helyet biztosíthat, ami mindenesetre a beruházás hasznosítását is eredményezné. Ezen összegben benne foglaltatnék a telek értéke is cca. 100 ezer korona árban. Városi meleg és gőzfürdőre városunknak, s a nagy környéknek szüksége van, miután klímánk zordsága alig egy pár hónapot szab a szabadban való fürdésre. Ezen egészségügyi intézményt a polgárság egészsége égetően szükségessé teszi, de ezen felül intézeteink (főgimn., leányisk. stb.) egészségi állapota gőzfürdő nélkül el sem képzelhető. Utak, közterek és mezei utak rendezésére és jó karban tartására felvett 200 ezer K. abban leli indokát, hogy városi utaink jórészt járhatatlanok, mezei utaink pedig a gazda ember életét, megélhetését kockázatosabbá teszik, mert a rossz út nemcsak időt rabol, de szerszámot, járművet, lábasjóságot is tönkre tesz. Köztereink pedig ahol polgárságunk részére a szórakozást, a pormentes levegőt biztosíthatnók: nincsen.

A gőztéglagyárra felvett tétel abban leli magyarázatát, hogy a gőztéglagyár, ha részben magánvállalat is, abban a városnak nagy részesedése van s egy városnak minden mozdulata, egy termelőképes téglagyarat igényel, mert e nélkül intenzív munkát elképzelné sem lehet. S, hogy e kölcsönt teljes fedezet és biztosíték mellett adja a város, ennek igazolására számításba veheti a város azt, hogy a gőztéglagyár által szükségelt 150 ezer korona ellenében az egész telep jelzálogilag első helyen biztosítatik a város részére, s azonkívül az évi annuitásért az igazgatóság vállalandó egyetemleges felelősséget. Amivel szemben a Gőztéglagyár r. t. csak annyit köt ki a maga részére, hogy a kölcsönösségből lejárat előtt is bármikor, bármennyit stornírozhat. Az Ipartestületháza az Ipartestület és a város vezetősége által meghatározandó módon nyerné évi törlesztési hányadát s ezenfelül az Ipartestület háza és telke biztosítékul a város részére köttetnék le, de ezen összeg is úgy lenne beállítva a kölcsönbe, hogy a főösszeg annuitásának résztörlesztését biztosítsa.

Ezek volnának azok a szükségletek, amelyek ma már egyen-egyenként esedékesek, másrészt pedig, szükségesek. Ezek a szükségletek kizárólag a város által hordozandók: míg vannak olyanok, amelyekhez már részben kormány-hatósági, részben státusi, részben, sőt legnagyobb részben vármegyei hozzájárulás igényelhető.

Ilyenek volnának:

I. Parajd – gyergyószentmiklósi h.é.v. (törzsrészvény)	800 000 K
II. Elemi fiúiskola	150 000 K
III. Róm. Kath. templomra	500 000 K
IV. Főgimnáziumi internátus	200 000 K
V. Leányiskolára	100 000 K
VI. Közkórház	250 000 K

Ezek közül a gyergyószentmiklós parajdi h. é. vasút szükségességét azért nem hangsúlyozom, mert e kérdésben már városunk lelkesen állást foglalt, s csak a keresk. m. kir. misztérium álláspontján múlt, hogy e téren további lépések nem tettek.

Az elemi fiúiskola és leányiskola inkább a tegnapnak, mint a máának a kérdése s ezekben részint már fedezetről is gondoskodott a t. város.

A róm. kath. templom, 1756-ban az akkori szükségletnek szánt módon van megépítve, s Gyergyószentmiklós város lakossága helyesen cselekszik, ha a később felsorolandó anyagi eszközök birtokában gondoskodik arról, hogy alkalmas templomot emeltessen.

A népotthon, egy nagy szükséglet pótló, hézagpótló intézmény, ahol elhelyezést nyer: patronage egyesület, tanoncz otthon, tejszövetkezet, földmives ifjúsági egyesület, kath. kör, múzeum és könyvtár stb. amely épület egyik központja lesz városunk kulturális életének.

Főgimnáziumunk, amint országos példák igazolják, örök időkre félszeg lesz, ha internátussal el nem láttatik. Az internátus ügye pedig szoros kapcsolatban áll a

kórház üggyel, amely épület mai helyén fenn nem tartható, miután az veszélyezteti az ifjúság erkölcsi életét: – fenn nem tartható ott: mert a halálos betegek majdnem naponként hallják a temetési szertartást, de különben is kórház céljainak nem megfelelő az-az épület, míg alapos javítás és a szükséges pótlások (zártfolyosó, vízvezeték stb.) keresztül vitele után a főgimnáziummal való kontaktusánál fogva is e célra alkalmas leend.

A szükségesek közé kell besorolnom egy városi takarékpénztárnak létesítését, amely intézet 500 ezer K alaptőkével kezdené meg működését, amely összegből 300 ezer K-át maga a város jegyezne, 200 ezer K-át pedig lehetőleg helyi magánosok. A községi takarékpénztárnak jövedelmezőségét országos példák igazolják, s bizonyos hogy ez egyik egészséges intézménye volna városunknak.

Ezek után fel kell fejtenünk azt, hogy mindezen intézmények mikből nyernek fedezetet, s melyek azok a források, melyek igénybe vehetők s mennyit tesz ki az az összeg, amellyel a beruházáshoz szükséges kölcsönt fedezni lehetne érni azt, hogy a törlesztéses kölcsön az egyes intézményekkel hozza meg évi annuitását!?

Így állítható be!

A vízvezeték a vízdíjak: az útburkolás a kövezetvám, a közvágóhíd a vágatási díjak, a gőzfürdő forgalmi díjakból hozza azt a hányadot, amely az investált összeg tőketörlesztéséhez szükséges, de ezek részletezése az általános érvényű igazság leszögezése után, a szabályrendeletet alkotó bizottságok munkája leend.

Az elemi iskola, internátus, templom, leányiskola, csatornázás, népház, városház mint kulturális intézmények, a város fejlődésben és népnevelésben, az általános jólétben lelik fel gyümölcüket, s így tulajdonképpen ezen intézmények volnának azok, amelyek látszólag reális fedezet nélkül állanának: de a templom és a népház az egyházi tulajdont képező erdőségekből nyernének fedezetet, miután tudva levő, hogy a gyergyószentmiklósi róm. kath. egyházközösségnek az arányosítás rendjén 400 hold erdőség jutott, amely üzemterv szerint évi 10000 K-val ér fel, amely összeg az egyház szükségletére, s a kultúra fejlesztésére irányuló intézmények beruházási költségének 3%-át fedezi.

Nem célom itt felsorolni a már meglévő, s a még könnyen létesíthető közjöveldelmi forrásokat, mert jelen előterjesztésem nem akar praejudikálni a hivatalos ténnyezők munkálkodásának, amely bizonyára nagy gonddal mérlegeli azokat a gazdasági alkalmakat, melyek a közjövdelem részére kínálkoznak.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a körülményt, hogy városunk az úgynevezett vármegyei magánjavak vagyonából 1869 év óta csak morzsákat kapott s kímuthatólag alig tehető ezen összeg 1 millió koronára míg más úton, más oldalról a magánjavak tetemes összeggel voltak és vannak igénybe véve. Ezért is szükségesnek tartom, hogy tételenként felsorolt intézményekből azok, amelyek általános kultúrát szolgálnak, u.m. közkórház, gyergyó–parajdi vasút, templom, internátus, leányiskola, népház állítassanak be azon petitiumok sorába, amelyek fedezetére 10

esztendő alatt a magánjavak városunknak 1 millió koronát ad, vagy pedig 1 millió koronának a törlesztéses kölcsönben annuitásként jelentkező hányadát hordozza.”¹⁶

Vákár P. Arthúr megkereste azokat az intézményeket, melyek fedezetet nyújthattak az illető költségek biztosítására. Mint írja: „Jelen tanulmánynak nem volt és nem lehet célja az, hogy apró részletekig kidolgozott tervet nyújtson, mert valaminem állítottam be az összes intézményeket, amelyek szükségesek, s nem olyan összegben állítottam be, melyek költségvetésszerűek, mégis tájékoztatást nyújthatnak úgy, amiként tájékoztatást nyújthat a fedezetre vonatkozó számszerű tételek beállítására.

A fedezetet a következőkben találjuk meg:

I. Kultusz alapok kamataiból	50 000 K
II. Vízvezetékéből jövedelem	20 000 K
III. Útburkolásból	5000 K
IV. Közvägöhídból	6000 K
V. Az egyház erdeiből (üzemterv szerint)	10 000 K
VI. Gőzfürdőből	4000 K
VII. Gőztéglagyár kölcsönéből	11 000 K
VIII. Ipartestületházból	10 000 K
IX. Városi takarékpénztárból	18 000 K
X. Város évi vágterületéből	70 000 K
XI. Magánjavak annuitásából	25 000 K
XII. Közjövödelmekből (vállalatok községi adója)	15 000 K

Ezzel a beállítással a város részére szükséges cca. 3½ millió korona egy 30-50 éves törlesztéses kölcsönrel fedezhető és a város polgársága ha nem is márol-hónapra, de minden esetre 5-10 év alatt hozzájut minden olyan intézményhez, amely a polgárok jólétéhez szükséges.”¹⁷

Bár a „*Gyergyószentmiklós R.T. város vízvezetéséről, csatornázásáról és közvilágításáról*” szóló könyv igen érzékletesen mutatja be Vákár P. Arthúr gazdasági gondolkodását, ez a mű nem meríti ki városunk alkotó személyiségének a vidék infrastruktúrájának a modernizálásáért, ipari, kereskedelmi, turisztikai jövőjének a kidolgozásáért folytatott tevékenységét. Megfogalmazta a gyergyószentmiklósi árvaház megalapításának gondolatát – melynek alapítványához 10 000 koronával járult hozzá.

Mint lelkes Kossuth-párti politikus vetette fel a város főterén felállítandó Kossuth-szobor gondolatát, melynek megvalósításához mint a szoborbizottság alelnöke kezdett hozzá.

Megalapította a Gyergyói Múzeum és Könyvtár Egyesületet, melyek szorgos munkájuk által létrehozott gyűjteményükkel a mai Gyergyói Múzeum tárgyi készletét gyarapítják.

¹⁶ Vákár P. Arthúr: i.m.

¹⁷ Vákár P. Arthúr: i.m.

1914-ben írta meg *Gyilkostói Kalauz*¹⁸ című könyvét, melyben a Gyilkos-tó földrajzi bemutatása mellett a helyi turizmus fellendítését szorgalmazta.

Az I. világháború alatt, 1916-ban, a román betörés után, a kelet-magyarországi fő-kormány biztosság Csíkvármegyei kormánybiztossá nevezte ki. E feladatkörében a nemzeti és közvagyon megmentését, a menekültek visszatelepítését és a közigazgatás megszervezését, Gyergyószentmiklós és Kelet-Erdély háborús kárainak eltüntetését tartotta legfőbb feladatának.

1917-ben adta ki *Erdély minisztere*¹⁹ című könyvét, melyet Ugron Gábor belügyminiszternek ajánlott fel. Munkájában gróf Tisza Istvánnak a minisztersége alatt megfogalmazódott erdélyi minisztérium létrehozása mellett érvel. Mint írja, „...nem őszinte politikai és gazdaságpolitikai okok vezérelték ez elhatározásában a volt miniszterelnököt. E kormányzati kísérlet nélkülözött minden őszinte, igaz alapot, így e tervért egyetlen magyar ember sem lelkesedhetett, s egyetlen erdélyi emberben sem kerekedhetett felül az a gondolat, hogy elítélje ama alkotmánypárti erdélyi politikust, aki a miniszterelnök kísérletezését visszautasította, s ezzel elásta Erdély jövő aranykorát.”²⁰ Leírja, „hogyan gróf Tisza István tervével csak politikai vonatkozásban foglalkoztak hírlapjaink, s Erdély maga hallgatott. Az erdélyi közvélemény némaságát valóban nem tudjuk megmagyarázni magunknak másképp, mintha feltesszük, hogy Tisza őszinteségében kételkedett vagy, hogy a közelmúlt eseményei letargiába süllyesztették. Mert ha Erdélynek önmagáért volt valaha joga szót emelni, így e joga most vált élő joggá.”²¹

Véleménye szerint a dualizmus korabeli magyar kormányok Magyarország más vidékeihez viszonyítva elhanyagolták Erdély gazdasági fejlesztését. Szerinte „Az ország minden más része kultúrában előrehaladottabb, mint Erdély, s ha valahol a kulturális bilánsz helyrebillentésére szükség van, úgy Erdély az. Az ország minden vidékének, minden gazdasági értéke előtt meghajlunk, de ugyanakkor országos szempontból felsoroljuk, hogy Erdély erdőségei, földgáza, ásványvízei, bányái, fürdői és természeti gyönyörűségei oly valutáris értéket képviselnek, amelyek a jövő államháztartásában helyet követelnek. Erdély nem maradhat régi állapotában. A felsorolt és fel nem sorolt értékek nem kallódhatnak el azért, mert egyik vagy másik alárendelt miniszterális szerv javaslatai és előterjesztései az egyes rezort minisztériumokban megértés hiányában hűvösre tétetnek: de azért sem heverhetnek értékek paragon, mert egyik vagy másik intézmény bürokratikus gépi-berendezésébe az erdélyi speciális viszonyokkal ismeretlen, vagy az iránt érzéktelen egyedek vannak beiktatva.”²²

Visszautasítja azt az álláspontot, miszerint Erdély különleges státusa meglazítaná Tündérvár és Magyarország többi része közötti kapcsolatokat. Érvrendszerét a következőképpen foglalta össze: „A történelem ethicája szerint téves tehát az az állás-

¹⁸ Vákár P. Arhúr: *Gyilkostói kalauz*. Gyergyószentmiklós. 1914.

¹⁹ Vákár P. Arhúr: *Erdély minisztere*. Gyergyószentmiklós. 1917.

²⁰ Vákár P. Arhúr: i. m.

²¹ Vákár P. Arhúr: i. m.

²² Vákár P. Arhúr: i. m.

pont, hogy Erdély minisztersége az Unió kötelékeinek a meglazítására vezetne. Mert mit akarhat Erdély? Gazdasági és kulturális fellendülést, s számot vetve magával úgy érzi, hogy az eddigi keretek között sem egyiket, sem a másikat nem találta meg. Nem közjogi vitát akar Erdély, nem politikai hálót akar szőni: hanem azt akarja, hogy értékei hatékonyabban kezeltessenek, hogy mindazzal hozzájárulhasson az államháztartáshoz, amik idáig rejtett kincsek voltak, vagy amik idáig helytelenül kezeltetvén, önmagukat emésztették fel, vagy egyáltalán nem kezeltetvén, önmagukat emésztették fel, vagy egyáltalán nem kezeltetvén, destruktív irányú államvagyonot képviseltek. Erdély Magyarország Kaliforniája, Erdély a magyar Belgium, de sajnos, csak mint ígéret földje tünedezik azok lelki szemei elé, akik Erdélyt, mint a gazdasági és kulturális élet kohóját szeretnék látni...²³

Vákár P. Arthúr munkájából az erdélyi minisztérium gondolatának a létrehozására és megbuktatására is következtethetünk. „Gróf Tisza István – írja magyarázatában –, amikor a felelősség súlya alatt és az ellenzék nyomása következtében két új minisztérium létrehozásával kísérletezett – háttérbe szorít(va) a lényegét, s mindent a politikai kockára tett fel –, tulajdonképpen a tönkretett és évtizedek óta tönkretett Erdély sorsát tette kockára. Emlékeztethetünk arra, hogy amikor az ellenzék az erdélyi kártérítések kérdésében szorongatta a kormányt, Tisza jó ideig a kártérítés megtagadásának merev álláspontjára helyezkedett, s egy megrendelt munkapárti interpellációra akkor adott megnyugtató választ, amikor a koronázási ajándékot királyi nemeslelkűséggel fenköltlelkű királynéknak a „Pro Transsylvania” oltárára helyezte. Azután jött a volt miniszterelnök ellenzék megbontó kísérlete, s benne selyempapírba göngyölve: Erdély minisztersége.

A politikai eszélyesség és a kormányzat etikája úgy követelte, hogy se az Erdély miniszterségére kiszemelt gróf Bethlen István, se az ellenzék ne kapjon bele a csatlétekbe. Így végződött fiaszóval a kísérlet, s ezért kárhozzátandó Tisza azon eljárása, hogy Erdélyt pártpolitikából egy kártyára tette fel, s a játszmat elveszítve, az ügy hírnevét, értékét, hitelképességét is kockáztatta. Mindez azonban nem lehet ok arra, hogy Erdély miniszterségét, a politikai dugárut ki ne pakoljuk a selyempapírból, s ne vizsgáljuk belső értéke, justum pretiuma szerint. Ha pedig az új kormány a munka kezdetének lázas perceiben nem volna figyelemmel e kérdés iránt, hát azért van a közvélemény, hogy az megmozduljon és hallassa szavát.²⁴

Tanulmánya befejezésekképpen Vákár P. Arthúr összefogásra szólított fel az erdélyi ügyekkel foglalkozó miniszteri tárca létrehozása érdekében. Ilyen irányú elgondolásait a következőképpen foglalta össze: „Erdély törvényhatóságai, városai, községei, társadalmi és közgazdasági testületei álljanak szoros falanxba. Ne azt nézzék ami szétválaszt, hanem ami egyesít, s ha Erdélyt ujja akarják teremteni, s azzá akarjuk tenni, amit minden ádáz sors és balszerencse közt megérdemel: akkor a Királyhágóntúli partiumnak meg kell mozdulnia mint a hangyabolynak, amelyet durva

²³ Vákár P. Arthúr: i. m.

²⁴ Vákár P. Arthúr: i. m.

kéz szétszórt, de amelyet a hangyaszorgalom újból együvé, halomba gyűjt, s ha a szükség úgy hozza, át kell kelnie a Királyhágón, hogy ott szemtől-szemben követelje Erdély jussát: Erdély miniszterségét.”²⁵

1919-ben ő vállalta fel az Antant fegyverszüneti bizottságának a fogadását, és mint a Gyergyói-medence közhatóságának vezetője, megpróbálta feltartóztatni a velük érkező román csapatokat. A francia csapatokkal bevonuló román hadsereg ezért letartóztatta és előbb Ditróba, majd Nagyszebenbe szállították. A kivégzéstől a Consiliul Dirigent elnöke (egykori osztálytársa), Iuliu Maniu menlevele mentette meg, de a menlevél értelmében azonnal véglegesen el kellett hagynia a Vix-féle jegyzékben kijelölt román határt. Családját is kiutasították az országból.

A szülőföldje elhagyására kényszerült Vákár P. Arthúrt Budapesten a Főrendiház mellett működő Székely Nemzeti Tanács, valamint annak Külügyi Tanácsa igazgatósági tagjává választotta. Itt gróf Bethlen Istvánnal létrehozta az Erdélyi Menekültek Segítő Hivatalát, mely nagyban hozzájárult az egyre nagyobb számban érkező erdélyi menekültek ügyeinek rendezéséhez, főleg pedig élelemmel és szállással való ellátásához. Ilyen irányú tevékenységéért 1920-ban miniszteri biztosnak nevezték ki, és mint az Országos Menekültügyi Hivatal helyettes vezetője fejtette ki a menekültek védelmét szolgáló tevékenységét.

A Béke Előkészítő Bizottság tagjaként kidolgozta az ún. Antant Bizottság elé terjesztett, a Határőrvidék és a Csíkvármegyei Magánjavak történetéről és jogi helyzetéről szóló tanulmányát. Erdélyért folytatott rendíthetetlen munkájának elismeréseként a Kormányzó 1923-ban kormányfőtanácsossá nevezte ki.

Megalapította Budapesten a Magyar-Amerikai Híradó nevű sajtótudósító szervezetet, mely közel 70 nagy dél- és észak-amerikai magyar újságot tudósított a trianoni béke által elszakított nemzetrészek sorsáról.

1928-ban az amerikai Kossuth-zarándoklat résztvevőjeként, mint az Erdélyi Székely Magyar Egyesület képviselője, négy székely vármegye földjét helyezte el a New York-i Kossuth-szobor talapzatánál, annak felavatásakor. Az említett amerikai zarándoklat alkalmával az amerikai–magyar kapcsolatok fejlesztése érdekében kifejtett tevékenységéért Pittsburgh városa díszpolgári címmel tüntette ki.

Gróf Bethlen István miniszterelnöksége alatt a Sándor palotában fejtette ki tevékenységét, mint a miniszterelnök bizalmasa, „szürke eminenciása”. Miniszterelnökségi osztályvezetőként az erdélyi és székelyföldi ügyek állandó szószólója volt.

A két világháború közötti időszakban számos politikai és gazdasági tanulmányon dolgozott Erdély felemelkedésének irányadása céljából. Több drámát és színdarabot is írt ebben az időszakban, melyet nagy sikerrel mutattak be nemcsak a magyarországi, hanem az amerikai magyar színházak is.

Az 1930-as évek elején a magyarországi állatvédelem terén kifejtett tevékenységért a Magyar Állatvédők Országos Egyesülete elnökévé választotta, ezt a tisztségét 1945-ig töltötte be.

²⁵ Vákár P. Arthúr: i. m.

A II. világháború idején, Észak-Erdélynek Magyarországhoz való visszacsatolása után, erdélyi politikustársaival – Nagybacsoni-Nagy Vilmostal, Dálnoki Miklós Bélával, gróf Teleki Gézával – számos tervet, elképzelést dolgozott ki Erdély és különösen Gyergyó gazdasági fellendítése érdekében. Ismét szorgalmazta egy önálló Erdélyi Minisztérium felállítását.

Az érzelmi szálak azonban főleg szülővárosához, Gyergyószentmiklóshoz kötődtek. Az 1940–1944 közötti időszakban mint magyar királyi kormányfőtanácsos mindent elkövetett Gyergyószentmiklósnak a magyar kormány általi anyagi támogatásának biztosítása érdekében. Ezért ő is javasolta egy téglagyár létrehozását a városban, a libáni út kiépítését, a Gyilkos-tói pisztrángászat újraindítását, illetve a beerdősítési mozgalmat. A gyergyói örmény és székely közösség gazdasági fellendítését célzó kezdeményezéseit Vákár József plébánoshoz címzett korabeli levele is alátámasztja. Ebből idézünk a következőkben: „...Ha levelemben felsorolok egyes kérdéseket ezt – tudom – nem úgy tekinted, mintha én tanácsokat kívánnék adni, ellenkezőleg úgy érzem, hogy mulasztást követnék el, ha Veled a távolból is nem beszélgetnék, amire egyébként felsőbb helyről is felkérést kaptam. Korábbi könyvalakban megjelent tanulmányomat „Gyergyószentmiklós jövőjé”-vel kapcsolatban ismered s ha lelkemben tovább foglalkozom szülővárosom jövődjével, ez aligha eshet kifogás alá.

Levelem második indoka, hogy a téglagyár ügyében a jelzett megbeszélés a részvényesekkel megtörtént, s megállapítást nyert, hogy a román uralom idején bizonyos dolgok erőszakos úton összezavartattak, de a cégbíróságnál semmi más feljegyzés nincs, mint amit a régi ügyvitel beterjesztett, tehát igazolható és elfogadható jogszerzés nem történt, bár arról is értesültem, hogy ismeretlen körülmények között az ingatlanok egy román részvénytársaság telekkönyvi feljegyzésében szerepelnek, amely előbb fizetésektelen lett, később megszűnt. Amennyiben a város szükségesnek tartja egy téglagyár életrehívását, s ezt a régivel kapcsolatban óhajtáná, erről, kölcsönösen közelebbit kell tudni. Kérlek tehát, hogy felfogásodat közölni szíveskedj, miután én az ügyet tapétán tartom, s leutazásom alkalmával igyekszem közelebb vinni a megoldáshoz.

Közölni óhajtom, hogy az oly égetően szükséges és hasznos libáni út ügyében beszéltem a Kereskedelmi Minisztériummal, s ott azt a felvilágosítást kaptam, hogy a csíki útrészből circa 7 kilométer oly szakszerűtlenül építettetett meg, hogy az út talaja süppedős és hengereletlen lévén, a Máva út forgalom nem indítható meg. Ez igen szomorú dolog, s ismét csak a csíki rész magatartására vet világot. Én mégsem tettem le arról, hogy úgy a Kereskedelmi Minisztériumban, mint Udvarhely vármelegyénél ne sürgessem a fagyás beállta után a forgalom megindítását, mert a Kereskedelmi Minisztérium különösképpen tudja, hogy a Tolvajos télen olyan hófúvásoknak van kitéve, hogy mint a tavaly, úgy most is üzemzavarokra lehet számítani s akkor nagy segítséget jelent a libáni járat. Szent-Királyi Kálmán alispán közölte, hogy a felsőházi tagokat és a képviselőket is megmozgatja, a két városnak jelentékeny hasznot

jelentő közlekedési ügyben, amely előfutárja lenne a stratégiaileg már 1910-ben megépítendőnek jelzett Székelyudvarhely–Marosfő–Gyergyószentmiklós vasútvonalnak.

Amint a kiemelt lapkivágásokból megállapítható, Csíkszereda öntudatosan megtesz mindent, hogy felülről és a vármegyétől megszerezzen mindent, s valóságos szólam, hogyha minden kötél szakad, úgy ott a „Magánjavak”, Csíkszeredán a közintézmények egész sora (Kultúrház, Leányiskola, Kaszárnya stb.) van, s ezzel szemben mindössze a Zárdára tudunk annak idején kipréselni, ha jól emlékszem 100 000 koronát.”²⁶

A II. világháború vége felé határozottan kiállt az erdélyi menekültek érdekeiért, nem is sikertelenül, amit számos köszönőlevél igazol vissza. A világháború végét Budapesten érte meg, szülőföldje azonban hazahívta. Valahogy kötelességének érezte Gyergyószentmiklóstra való visszatérését, hogy Magyarországtól elszakított szülőföldje fejlődéséért munkálkodhasson. Politikailag azonban elszigetelték, megmaradt vagyonát kisajátították, majd államosították. Csak a gyergyószentmiklósiak szeretete tartotta benne a lelket. 1958. február 11-én hunyt el Gyergyószentmiklóson. Temetésén Blénessy István, Fazakas János korabeli miniszter személyi titkára így búcsúzott tőle sírbeszédjében: „Méltóságos uram, magyarabb voltál mint mi, mert örömeink születél.”

Kulcsszavak: gazdasági gondolkodás, alapító, városszerkezet, kanalizálás, turizmus, közüzemek.

²⁶ Vákár család levelezése.